

Роман КОРСАК,

доктор історичних наук, доцент Ужгородського національного університету,
факультет туризму, кафедра туристичної інфраструктури і сервісу,
(Україна, Ужгород) korsakr@inbox.ru

РЕФОРМУВАННЯ ЧЕСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті у перше в українській історіографії здійснено комплексний аналіз дослідження можливості застосування чеського євроінтеграційного і трансформаційного досвіду в Україні. Автор розкриває характерні риси процесу адаптації чеського суспільства до європейських стандартів соціально-економічного життя. Розкриття теми стало можливим завдяки використанню загальнонаукових методів пізнання: аналізу, синтезу, системності, узагальнення, конкретності, історизму та діалектичного методу. В дослідженні віддано перевагу історичним методам дослідження: історико-генетичному, історико-порівняльному, історико-синтетичному, історико-діахронному, емпіричному аналізу тощо. Автор дійшов висновку, що вдале використання чеського трансформаційного досвіду, буде сприяти покращенню двосторонніх політичних і економічних відносин України з Чеською Республікою та іншими країнами Європейського Союзу. Основу дослідження склали архівні матеріали та праці українських і чеських дослідників та українська періодика.

Ключові слова: Україна, Чехія, реформи, трансформація, Європейський Союз, Посольство України, Посольство Чеської Республіки.

Літ. 14.

Roman KORSAK,

*Dr. of historical sciences, professor, Uzhgorod National University,
Faculty of Tourism, Department of Tourism Infrastructure and Services,
(Ukraine, Uzhgorod) korsakr@inbox.ru*

CZECH SOCIETY REFORMING: EUROPEAN INTEGRATION EXPERIENCE FOR UKRAINE

At first in Ukrainian historiography in the article it is made a complex analysis of the European integration and the Czech transformation experience possibilities in Ukraine. The author reveals the process characteristics of Czech society adaptation to social and economic life's European standards. The theme was made possible through the use of knowledge scientific methods: analysis, synthesis, systematization, generalization, concrete, historical and dialectical method. It is preferred in the study such methods as historical research, historical and genetic, historical, comparative, historical and synthetic, historical and diachronic, empirical analysis and more. The author concludes that the successful use of the Czech transformation experience will contribute to the improvement of bilateral political and economic relations between Ukraine and the Czech Republic and other EU countries. The study basis was the archives and works of Ukrainian and Czech researchers and Ukrainian periodicals.

Key words: Ukraine, Czech Republic, reform, transformation, European Union, Embassy of Ukraine, Embassy of the Czech Republic.

Ref. 14

доктор исторических наук, доцент Ужгородского национального университета,
факультет туризма, кафедра туристической инфраструктуры и сервиса,
(Украина, Ужгород) korsakr@inbox.ru

РЕФОРМИРОВАНИЕ ЧЕШСКОГО ОБЩЕСТВА: ОПЫТ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье впервые в украинской историографии осуществлен комплексный анализ исследования возможности применения чешского евроинтеграционного и трансформационного опыта в Украине. Автор раскрывает характерные черты процесса адаптации чешского общества к европейским стандартам социально-экономической жизни. Раскрытие темы стало возможным благодаря использованию общенаучных методов познания: анализа, синтеза, системности, обобщения, конкретности, историзма и диалектического метода. В исследовании отдано предпочтение историческим методам исследования: историко-генетическому, историко-сравнительному, историко-синтетическому, историко-диахронному, эмпирическому анализу. Автор пришел к выводу, что удачное использование чешского трансформационного опыта, будет способствовать улучшению двусторонних политических и экономических отношений Украины с Чешской Республикой и другими странами Европейского Союза. Основу исследования составили архивные материалы и работы украинских и чешских исследователей и украинская периодика.

Ключевые слова: Украина, Чехия, реформы, трансформация, Европейский Союз, Посольство Украины, Посольство Чешской Республики.

Лит. 14.

Постановка проблеми. Дослідження процесів трансформації чеського суспільства та вироблення підходів до використання досвіду чеських трансформаційних реформ в Україні, є актуальним, оскільки дає можливість розкрити характерні риси процесу адаптації чеського суспільства до європейських стандартів соціально-економічного життя, проаналізувати наукові погляди щодо залежності розвитку українсько-чеського політичного і торговельно-економічного співробітництва від характеру і змісту трансформаційних реформ.

Аналіз досліджень. Необхідно відзначити, що вироблення рекомендацій, які можуть бути використані у роботі урядів, міністерств і відомств як України, так і Чехії не є предметом широкого кола спеціальних наукових досліджень як у вітчизняній, так і у чеській історіографії. У більшості публікацій наводяться окремі факти трансформації суспільних відносин, співпраці між Україною і Чехією. Серед праць можна виділити дослідження Н. Весела [14], Л. Палата [12; 13], Г. Зеленько [1; 2], Л. Кіцили [3; 4; 5].

Мета статті. Протягом десяти років Чеська Республіка з успіхом пройшла шлях до Європейського Союзу та НАТО. З огляду на те, що з 2014 р. в Україні інтенсивно відбуваються процеси формування свідомого громадянського суспільства, у даній публікації вперше в українській історіографії робиться спроба виробити підходи, щодо використання досвіду чеських трансформаційних реформ в Україні.

Застосування чеського урядового досвіду, щодо трансформування суспільно-економічних відносин має відбуватися у таких сферах: політика, економіка, міждержавні відносини. Зокрема, у внутрішній політиці:

1. Українському суспільству необхідно консолідувати об'єднання політичних еліт, владних державних структур навколо реалізації головної мети – проведення демокра-

тичних і економічних реформ у країні задля вступу до Європейського Союзу. Зокрема, у Чеській Республіці на початку 2000 року був підписаний «Патент взаємної підтримки» – п'ять міжпартійних документів до т. зв. «опозиційної угоди» (липень 1998 р.). Підписання цих документів відбулося між двома головними опонуючими партіями – ЧСДП та ГДП, у особі давніх непримиримих політичних опонентів – Прем'єр-міністром ЧР М. Земаном та Головою Палати депутатів Парламенту ЧР В. Клаусом. Підписанням міжпартійних документів був створений також політичний прецедент у новітній історії Чехії, коли основні політичні суперники, відклавши партійні амбіції, продемонстрували розуміння державних пріоритетів та національних інтересів країни в реалізації її стратегічної мети. За висновками чеських політологів, основним політичним наслідком підписання зазначених міжпартійних документів було те, що завдяки компромісу, досягнутому між ГДП і ЧСДП, зникла загроза виникнення нової урядової кризи у країні, яка була б небезпечною на завершальному етапі підготовки ЧР до вступу до Євросоюзу. Для України це важливо тепер, коли підписана Коаліційна угода після позачергових парламентських виборів 2014 р. і постало завдання невідворотності у реформуванні країни. [6, 40–49; 4, 22–28].

2. В Україні постала проблема у реформуванні виборчого законодавства. Так, у Чехії діє двопалатний парламент, а вибори депутатів проводяться за пропорційною системою по відкритих партійних списках. Це дало змогу досить швидко політично структурувати суспільство, підвищити відповідальність партій за реформування країни, наповнило ідейним змістом партійні програми та наблизило депутатів (і без мажоритарних округів) до місцевих громад та регіонів, які висуваються до партійних виборчих списків первинними партійними осередками де періодично і звітують про свою роботу [7, 27–32; 8, 106–109].

В економічній сфері:

1. Використання у діяльності Державної служби у фінансового моніторингу України чеського досвіду здійснення антикорупційних заходів, боротьби з незаконним обігом та відмиванням коштів отриманих злочинним шляхом. Зокрема, Посольством України у ЧР та Торговельно-економічною місією у його складі було налагоджено належні робочі контакти та встановлено співпрацю з Фінансово-аналітичним управлінням (ФАУ) Міністерства фінансів ЧР – провідним державним органом у цій країні, який координує і безпосередньо здійснює заходи з відмивання коштів. Було проаналізовано відповідну законодавчу базу Чехії з цього питання. Робота у Чехії у цьому напрямку проводиться відповідно до Закону ЧР № 61 від 15 лютого 1996 року. У цьому зв'язку заслуговує на увагу співпраця між міністерствами фінансів і внутрішніх справ Чехії яка врегульовує порядок взаємодії між ними у цій сфері за допомогою міжвідомчої угоди. Причому, основні функції тут виконує саме ФАУ [3, 70–79].

2. Використання досвіду проведення узгодженої фіскальної та монетарної політики у сфері державних фінансів між центральними органами виконавчої влади. Зокрема, з метою гармонізації фіскальної та монетарної політики у 2000р. було розпочато співробітництво Міністерства фінансів і Національного банку Чехії. У 2002 р. після проведення заходів з приватизації провідних держпідприємств Тансгаз та Юніпетрол, виручені майже 4 млрд. дол. США спричинили різке посилення чеської крони на 20 % (з 40 до 32 крон). З метою уникнення негативного впливу на експортерів продукції від розбалансування фінринку, Мінфін та Національний банк Чехії підписали Угоду про ринок фінансів, з тим щоб «зв'язати» приватизаційні кошти від попадання на фінан-

совий ринок та забезпечити інші заходи для досягнення необхідних макроекономічних показників. Даний досвід є важливим у період курсових коливань та кредитних запозичень України у міжнародних фінансових організаціях [5, 53–58; 6, 40–49].

3. Досвід у реалізації проєкспортної політики підтримки та підвищення конкурентоздатності товаровиробників на зовнішніх ринках за допомогою створення системи державного страхового гарантування експорту продукції. Зокрема, Чеська сторона на експертному рівні підтримувала роботу яка проводилася в Україні у напрямку створення системи державного страхування експорту. В свою чергу, в Україні були прийняті відповідні урядові рішення (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2001 р. N 498-р). На прохання української сторони Експортно-гарантійній страховій компанії ЧР (ЕГАП) був переданий проєкту Закону України «Про державну підтримку страхування та кредитування експорту» для проведення останнього експертних оцінок. Чеське відомство, поряд з експертними оцінками та пропозиціями до законопроекту, запропонувало свою допомогу з метою обміну теоретичним та практичним досвідом при створенні нової української інституції, аналогічної з інституціями країн Центральної та Східної Європи. Генеральний директор компанії ЕГАП П. Парізек, запропонував Україні долучитися до засідань т. зв. Празького клубу (хоча клуб називається Празьким, штаб-квартира знаходиться у Парижі), де регулярно, двічі на рік, зустрічаються представники європейських кредитних компаній, і як виконуючий функції виборного голови Празького клубу у той період, надіслав запрошення українській стороні на чергове засідання 25–28 травня 2004 р. (м. Мінськ). Однак, українська сторона не скористалася цим запрошенням. Слід зазначити, що на той час з використанням центральноєвропейського досвіду уже були створені білоруська Белексимгарант, казахська Державна корпорація експортних кредитів та інвестицій, а також у Росії схвалена державна Концепція з цього питання. На жаль, Україна не використала надану їй можливість і до цього часу не створила системи державного гарантування експорту. На протязі майже 10 років Верховна Рада України так і не розглянула законопроекти з цього питання [11, 212–213].

Сфера міждержавних відносин:

1. Створення державних органів та фондів, затвердження державних програм для проведення євроінтеграційних реформ та співпраці з фондами підтримки Європейського Союзу. З досвіду ЧР, ще на стадії підготовки до вступу в ЄС були створені урядові органи у справах європейської інтеграції, розроблені відповідні програми для інтегрування та діяли державні фонди, що співпрацювали з фондами ЄС [8, 106–109; 5, 53–58].

2. Використання досвіду залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країни та співпраця з фінансовими фондами Європейського Союзу. Законодавче забезпечення інвестиційної привабливості та залучення іноземних інвесторів до роботи на чеському ринку. Зокрема, для цього Урядом Чеської Республіки в листопаді 1992 р. під патронатом Міністерства промисловості і торгівлі було засноване Агентство CzechInvest. Діяльність CzechInvest поступово розширювалася, і у даний час вона спрямована на постійне підвищення порівняльних переваг чеської промисловості у світовій економіці. У 2004 р. відбулося об'єднання трьох чеських агентств з підтримки підприємництва, які діяли під егідою Міністерства промисловості і торгівлі ЧР, а саме, Чеського агентства з підтримки іноземних інвестицій CzechInvest, Чеського агентства з розвитку промисловості CzechIndustry, та Чеського агентства з розвитку підприємництва. Об'єднання названих структур створювало умови для використан-

ня коштів з фондів ЄС згідно з існуючими в Євросоюзі правилами. Основною ідеєю злиття трьох агентств було спрощення контактів між державою, підприємцями і ЄС і створення єдиного контактного центру для чеських і іноземних підприємців. Завдяки цьому CzechInvest є центральним джерелом інформації, консультаційних послуг і одночасно суб'єктом, що здійснює посередництво при наданні допомоги з фондів ЄС. Для підприємців інформація про можливості одержання підтримки стала більш доступною, сума засобів з фондів ЄС збільшилася, і вся система освоєння інвестицій стала більш прозорою. У площині запозичення досвіду важливим є, також Меморандум про співробітництво між Українським центром сприяння іноземному інвестуванню та чеським агентством сприяння іноземному інвестуванню CzechInvest, підписаний 30 травня 2006 р. Чехія проводить гнучку законодавчу політику по інвестиційному заохоченню іноземного капіталу та створенню технопарків. Зокрема, законодавством передбачені податкові пільги для іноземних інвесторів участь у проєктах яких перевищує встановлену законодавчу грошову норму [10, 296–299].

3. Переглянути доцільність та своєчасність прийняття законодавчих актів стосовно торговельного та економічного співробітництва між Україною та Чехією, спростити систему національного міжвідомчого узгодження проєктів двосторонніх договірних нормативно – правових актів. Зокрема, Законом України від 24.03.98 № 209/98 був ратифікований Протокол між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про надання кредитів для фінансування експорту товарів та послуг із Чеської Республіки в Україну, підписаний у 1997 р., для вирівнювання балансу, на підтримку чеських експортерів. Проте, реалізація проєкту не відбулася. Актуальність закону втрачена, у законодавстві України за цей час прийнято безліч норм, які забороняють такого роду кредитування. Окрім того, Закон створює переваги для чеських експортерів і створює сприятливі умови доступу на український ринок чеських товарів, що погіршує торговельний баланс для України, який і так протягом останніх 10 років у торгівлі з Чехією є негативним. Доцільно розглянути питання відміни зазначеного закону. Без відповідних фінансових можливостей був прийнятий у 2004 і Закон України про зміни до Державного бюджету, яким Кабінету Міністрів України дозволялося здійснити відшкодування заборгованості за «Ямбурзькими угодами» у грошовій та/або товарній формі за рахунок коштів, передбачених на погашення державного боргу України. Цей закон також не був виконаний. З дворічним відтермінуванням у квітні 2006 року був прийнятий Закон України про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом чеської Республіки про економічне, промислове і науково – технічне співробітництво, підписаної 15 квітня 2004 р. [9, 196–197; 10, 296–299; 11, 212–213].

Висновки. Отже, трансформація суспільно-політичного життя та соціально-економічних відносин, розвиток державних реформ у Чехії відбувалися значно швидше, ніж в Україні, оскільки їх проведення підтримувала більшість чеського суспільства та політичних сил країни. Натомість реформування українського суспільства проходило непослідовно, оскільки політична еліта країни не була готова до радикальних суспільно-економічних перетворень, а ліві політичні партії гальмували їх проведення, що спричинило відставання України від Чехії у розвитку демократизації суспільства. Правовою базою співробітництва Чехії з Євросоюзом стала «Європейська Угода», яка забезпечила інтеграцію країни до Євросоюзу. Правовою основою співробітництва України з Євросоюзом була «Угода про співробітництво з ЄС», яка тільки декларувала бажання вступу нашої країни до цієї організації. Незва-

жаючи на те, що Україна не є членом ЄС, Чехія, так само як і Польща, Словаччина та Угорщина намагалися перебудувати міждержавне співробітництва відповідно до вимог ЄС. Використання чеського досвіду реформування громадянського суспільства є актуальним і необхідним для України сьогодні, особливо після підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеленько Г. Взаємозалежність фаз демократизації і становлення громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах / Г. Зеленько // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2007. – Вип. 10. – С. 86–100.
2. Зеленько Г. Вишеградська четвірка матиме на заході те, що зробить на сході / Г. Зеленько // Політика і час. – 2005. – № 2. – С. 38–46.
3. Кіцила Л. Ю. Труднощі й здобутки Чеської Республіки на шляху до Європейського Союзу (1996–2000) / Л. Ю. Кіцила // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія : Міжнародні відносини. – 2002. – Вип. 9. – С. 70–79.
4. Кіцила Л. Трансформація зовнішньої політики Чеської Республіки в контексті європейської інтеграції (1990–2004) / Л. Кіцила // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія : Міжнародні відносини. – 2004. – Вип. 14. – С. 22–28.
5. Кіцила Л. Чеська Республіка на шляху інтеграції до Європейського Союзу / Л. Кіцила // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія : Міжнародні відносини. – 2004. – Вип. 12. – С. 53–58.
6. Корсак Р. В. Политическая ситуация в Чешской Республике 2004–2009 гг. / Р. В. Корсак // Современный научный вестник. Серія : Экономические науки. Государственное управление. – Белгород : Руснаучкнига, 2013. – № 19 (158). – С. 40–49.
7. Корсак Р. В. Исследование трансформации общественно-экономических отношений в Чешской Республике в трудах российских ученых (нач. XXI в.) / Р. В. Корсак // Современный научный вестник. Серія : Экономические науки. – Белгород : Руснаучкнига, 2013. – № 4 (143). – С. 27–32.
8. Корсак Р. В. Трансформаційні процеси в Чеській Республіці 1993–1999 рр. / Р. В. Корсак // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія. – 2009. – Вип. 13. – С. 106–109.
9. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2008 // MVZ ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2009. – 440 s.
10. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009 // MVZ ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2010. – 610 s.
11. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2010 // MVZ ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2011. – 397 s.
12. Palata L. Otázka smyslu Ukrajiny / L. Palata // Mezinárodní politika. – Praha : MVZ, 2011. – Nr 9. – S. 2.
13. Palata L. Ukrajina zůstává chaotickou demokracií / L. Palata // Mezinárodní politika. – Praha : MVZ, 2012. – Nr 11. – S. 2.
14. Veselá N. Dvě desetiletí nezávislé Ukrajiny / N. Veselá // Mezinárodní politika. – Praha : MVZ, 2011. – Nr 9. – S. 2.

REFERENCES

1. Zelen'ko G. Vzaemozalezhnist' faz demokraty'zacyi i stanovlennya gromadyans'kogo suspil'stva u postsocialisty'chny'x krayinax / G. Zelen'ko // Suchasna ukraiyins'ka polity'ka. Polity'ky' i politology' pro neyi. – K., 2007. – Vy'p. 10. – S. 86–100.
2. Zelen'ko G. Vy'shegrads'ka chetvirka maty'me na zaxodi te, shho zroby't' na sxodi / G. Zelen'ko // Polity'ka i chas. – 2005. – Nr 2. – S. 38–46.
3. Kicy'la L. Yu. Trudnoshhi j zdotbutky' Ches'koyi Respubliky' na shlyaxu do Yevropejs'kogo Soyuzu (1996–2000) / L. Yu. Kicy'la // Visny'k L'vivs'kogo univerty'tetu im. Ivana Franka. Seriya : Mizhnarodni vidnosy'ny'. – 2002. – Vy'p. 9. – S. 70–79.

4. Kicy`la L. Transformaciya zovnishn`oyi polity`ky` Ches`koyi Respubliky` v konteksti yevropejs`koyi integraciyi (1990 – 2004) / L. Kicy`la // `Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu im. Ivana Franka. Seriya : Mizhnarodni vidnosy`ny`. – 2004. – Vy`p. 14. – S. 22–28.

5. Kicy`la L. Ches`ka Respublika na shlyaxu integraciyi do Yevropejs`kogo Soyuzu / L. Kicy`la // `Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu im. Ivana Franka. Seriya : Mizhnarodni vidnosy`ny`. – 2004. – Vy`p. 12. – S. 53–58.

6. Korsak R. V. Poly`ty`cheskaya sy`tuacy`ya v Cheshskoj Respubly`ke 2004–2009 / R. V. Korsak // Sovremennyy nauchnyj vestny`k. Sery`ya: Ekonomy`chesky`e nauky`. Gosudarstvennoe upravleny`e. – Belgorod : Rusnauchkny`ga, 2013. – Nr 19 (158). – S. 40–49.

7. Korsak R. V. Y`ssledovany`e transformacy`y` obshhestvenno-ekonomy`chesky`x otnosheny`j v Cheshskoj Respubly`ke v trudax rossy`jsky`x uchenyy`x (nach. XXI v.) / R. V. Korsak // Sovremennyy nauchnyj vestny`k. Sery`ya: Ekonomy`chesky`e nauky`. – Belgorod : Rusnauchkny`ga, 2013. – Nr 4 (143). – S. 27–32.

8. Korsak R. V. Transformacijni procesy` v Ches`kij Respublici 1993 – 1999 rr. / R. V. Korsak // Naukovy`j visny`k Uzhgorod. un-tu. Seriya : Politologiya, Sociologiya, Filosofiya. – 2009. – Vy`p. 13. – S. 106–109.

9. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2008 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2009. – 440 s.

10. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2010. – 610 s.

11. Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2010 // MZV ČR. Bilaterální vztahy České republiky, 2011. – 397 s.

12. Palata L. Otázka smyslu Ukrajiny / L. Palata // Mezinarodni politika. – Praha : MZV, 2011. – Nr 9. – S. 2.

13. Palata L. Ukrajina zůstává chaotickou demokracií / L. Palata // Mezinarodni politika. – Praha : MZV, 2012. – Nr 11. – S. 2.

14. Veselá N. Dvě desetiletí nezávislé Ukrajiny / N. Veselá // Mezinarodni politika. – Praha : MZV, 2011. – Nr 9. – S. 2.

Статтю подано до редакції 03.05.2015 р.